

Zapisnik franjevačkog samostana u Našicama, knjiga III (1821. – 1842.), (ur. Tamara TVRTKOVIĆ – Milan VRBANUS), Hrvatski institut za povijest – Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje – Zavičajni muzej Našice – Franjevački samostan sv. Antuna Padovanskog u Našicama-Grad Našice, Našice – Slavonski Brod – Zagreb, 2017., 520 str.

Nakon pet godina iz tiska je izašao treći dio »Zapisnika drevnog samostana svetog Antuna Čudotvorca u Našicama«. Iz samog naslova vidljivo je kako treća knjiga tog »Zapisnika« obuhvaća razdoblje od 1821. do 1842. godine, iako tekst pripada prvom svesku izvornika. Sam »Zapisnik« izvorno se čuva u Arhivu franjevačkog samostana u Našicama i sastoji se od triju svezaka u koje se kontinuirano unose zapisi o svim važnim događanjima od 1739. godine do danas. Prvi svezak pokriva razdoblje od 1739. do 1864. godine, drugi svezak od 1864. do 1956., a posljednji, treći, svezak od 1957. do danas. Tiskanje prvog, drugog i trećeg dijela prvog sveska »Zapisnika« plod je zajedničke inicijative Hrvatskog instituta za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, Zavičajnog muzeja Našice, Franjevačkog samostana sv. Antuna Padovanskog u Našicama, grada Našica i Hrvatskog instituta za povijest iz Zagreba.

Knjiga je sadržajno jednako strukturirana kao i ranije tiskani dijelovi. Obuhvaća uvodne i popratne tekstove, zatim transkripciju teksta »Zapisnika« s prijevodom i bilješkama, te na kraju dodatke kao što su leksikon, kronologija, popisi svjetovnih i crkvenih poglavara i dužnosnika, tumače mjera i novčanih jedinica u Hrvatskoj u 19. stoljeću, te tri kazala: pojmova, osoba i geografskih pojmova. Ti tekstualni prilozi, kao što su leksikon osoba, kronologija, popisi svjetovnih i crkvenih poglavara i dužnosnika i tumač mjera i novčanih jedinica, sami po sebi su vrijedan biografski i pojmovni doprinos jer detaljno, precizno i široko tumače pojmove i donose biografije osoba koje se spominju u »Zapisniku«.

»Predgovor« (VII-VIII), koji su napisali priređivači, ukratko objašnjava važnost objavljivanja ovog djela i zašto je važno tiskati takvu vrstu građe. Ukratko rečeno, franjevačke samostanske kronike donose mogućnost praćenja kretanja određenih povijesnih osoba, vojnih postrojbi koje se premještaju na aktualna bojišta ili vrše druge pripreme. Mogu se naći odluke crkvene i državne hijerarhije koje pokazuju nastojanja institucija u pojedinim razdobljima i situacijama. Zatim se može prepoznati raznolika nacionalna pripadnost franjevačkih redovnika i njihova izvanredna mobilnost po svim krajevima Habsburške Monarhije, a posebno Franjevačke provincije sv. Ivana Kapistrana, koja je u tom razdoblju ujedinjena s Austrijskom provincijom. Tu se može iščitati odnos franjevaca s narodom s kojim dijele probleme uzrokovane ratovima i glađu. Potom se može pratiti ustroj franjevačkog školstva, briga za obrazovanje, ustroj studija teologije i filozofije. Time je ovaj »Zapisnik« izvrsna slika na koji način se makropovijesna kretanja odražavaju na jednoj mikropovijesnoj razini, ali je i prikaz života u Hrvatskoj u prvoj polovici 19. stoljeća.

Na tragu govora kako je »Zapisnik« slika života prve polovice 19. stoljeća nastao je tekst Miroslava Gregla i Milana Vrbanausa »Između staroga i novoga: Habsburška Monarhija i Europa 1821. – 1842.« (IX–XLII). Autori su iznimno detaljno i vrlo pregledno prikazali sve segmente života i promjena na području Habsburške Monarhije u spomenutom razdoblju i refleksije tih događanja u Hrvatskoj. To je razdoblje koje je na prvi pogled mirnije od prethodnog, obrađenog i predstavljenog u drugoj knjizi. Iako su prestali Napoleonski

ratovi i nemiri poticani Francuskom revolucijom, na prvi pogled restaurirani monarhistički režimi koji su nastojali vratiti stanje na 1789. godinu, nisu nimalo mogli uživati mir i sigurnost zbog nezadovoljstva koje je tinjalo ispod površine. Bečki kongres i Sveta alijansa, u kojoj je glavni nositelj konzervativizma bila Habsburška Monarhija, bili su nositelji novog poretka. Vrijeme je to snažne industrijalizacije na zapadu Europe i njezinih početaka u Monarhiji, što se očituje u velikim gospodarskim promjenama koje opet imaju svoga odjeka u društveno-političkom životu. Upravo je to razdoblje obilježeno počecima narodnih preporoda među slavenskim narodima u Monarhiji, pa tako i među Hrvatima. Vrijeme je to kada započinje proces formiranja modernih nacija.

Središnji dio ove knjige čini »Zapisnik drevnog samostana svetog Antuna Čudotvorca u Našicama« (1–285). Strukturiran je na način da se na lijevoj strani nalazi transkribirani latinski tekst koji na desnoj strani prati hrvatski prijevod. Tekst je složen kronološki, odnosno po godinama, zatim po mjesecima i unutar mjeseci po danima. Teme koje se mogu pratiti već su dobrim djelom naznačene u »Predgovoru«. »Zapisnik franjevačkog samostana u Našicama« u prvom redu je ljetopis ili kronika jednog samostana, ali s obzirom na podatke koje donosi on nadilazi to svoje prvotno određenje. Uzimajući u obzir da su u dugom nizu godina u kroniku unošeni podatci koji se odnose na crkvena, kulturna, gospodarska i politička događanja uglavnom s područja Našica, ali i čitave Slavonije i Hrvatske, kao i ondašnjeg društveno-političkog okvira Habsburške Monarhije, ova kronika je u svakom pogledu nadišla granice svoga primarnog žanrovskog usmjerenja i postala vrijedan izvor za povijest našičkog kraja ali i spomenutog društveno-političkog i crkvenog okruženja. Svakako u tom vremenu samostanske kronike kao historiografski žanr nemaju više ono značenje koje su imale u srednjem vijeku, no i dalje ostaju i u kasnijim stoljećima vrlo zanimljiv i vrijedan izvor za proučavanje kako crkvenih tako i širih društvenih prilika na prostoru u kojem su nastajale. Uzme li se u obzir značenje našičkih franjevaca u 19. stoljeću kao i zapisi koje ta kronika donosi s područja samostanskog, crkvenog, kulturnog, gospodarskog i drugih vidova života, ona postaje vrijedan i nezaobilazan izvor za upoznavanje mnogih vidova povijesti samostana, crkve, grada i ljudi toga kraja. Osobito za proučavanje povijesti svakodnevnog života. Svakako treba spomenuti i još jedan nezaobilazan segment ovoga »Zapisnika«, a to je da u zapisima nalazimo imena brojnih zaslužnih i poznatih slavonskih, tj. hrvatskih, pisaca i kulturnih radnika iz 19. stoljeća. Ova kronika vrijedan je spomenik svekolikog života Našica i Slavonije u 19. stoljeću. Vijesti iz života našičkih franjevaca o samostanskom, crkvenom, kulturnom, gospodarskom i drugim vidovima života imaju veliku vrijednost za upoznavanje vjerske, kulturne, društvene povijesti grada, crkve i ljudi onoga kraja.

Posebna vrijednost i velik znanstveni doprinos jest »Leksikon osoba« (287–463). Taj opsežan prilog abecednim redom donosi opširne biografije svih osoba samostanskog, crkvenog, društvenog, kulturnog i političkog života Našica i Hrvatsko-slavonskog kraljevstva koje se spominju u »Zapisniku«. Njegova vrijednost mjerljiva je velikim brojem izvora koji su korišteni kod rekonstruiranja životnih putova svake pojedine osobe. Tako taj prilog sam po sebi ima vrijednost jednog opsegom manjeg leksikona. Nakon leksikona slijedi »Kronologija (1821. – 1842.)« (465–470) u kojoj su popisani svi važniji događaji europske i hrvatske povijesti u spomenutom razdoblju. Tu je i »Popis svjetovnih i duhovnih poglavara i dužnosnika« (471–473). Potom vrijedan prilog »Tumač mjera i novčanih jedinica« (475–483).

Knjiga je logično i pregledno strukturirana te bogato opremljena potrebnim priložima koji čitatelju pružaju obilje vrijednih informacija. Iščitavanjem »Zapisnika« može se pratiti naočigled mirno, ali turbulentno vrijeme europske povijesti obilježeno revolucijama, ustancima i prodorom novih ideja. Uvidom u građu dobiva se slika jedne lokalne povijesti uklopljene u širi kontekst povijesti Hrvatske, Habsburške Monarhije i naposljetku Europe. Zato je »Zapisnik« prvorazredno vrelo za proučavanje povijesti prve polovice 19. stoljeća. Iz svega rečenoga očito je da je »Zapisnik franjevačkog samostana u Našicama, knjiga III (1821. – 1842.)« rezultat sustavnog, vrlo profesionalnog i temeljitog istraživačkog rada grupe autora. Kao takav on je svakako neizostavan prilog proučavanju povijesti Slavonije u prvim desetljećima 19. stoljeća.

Daniel Patafta